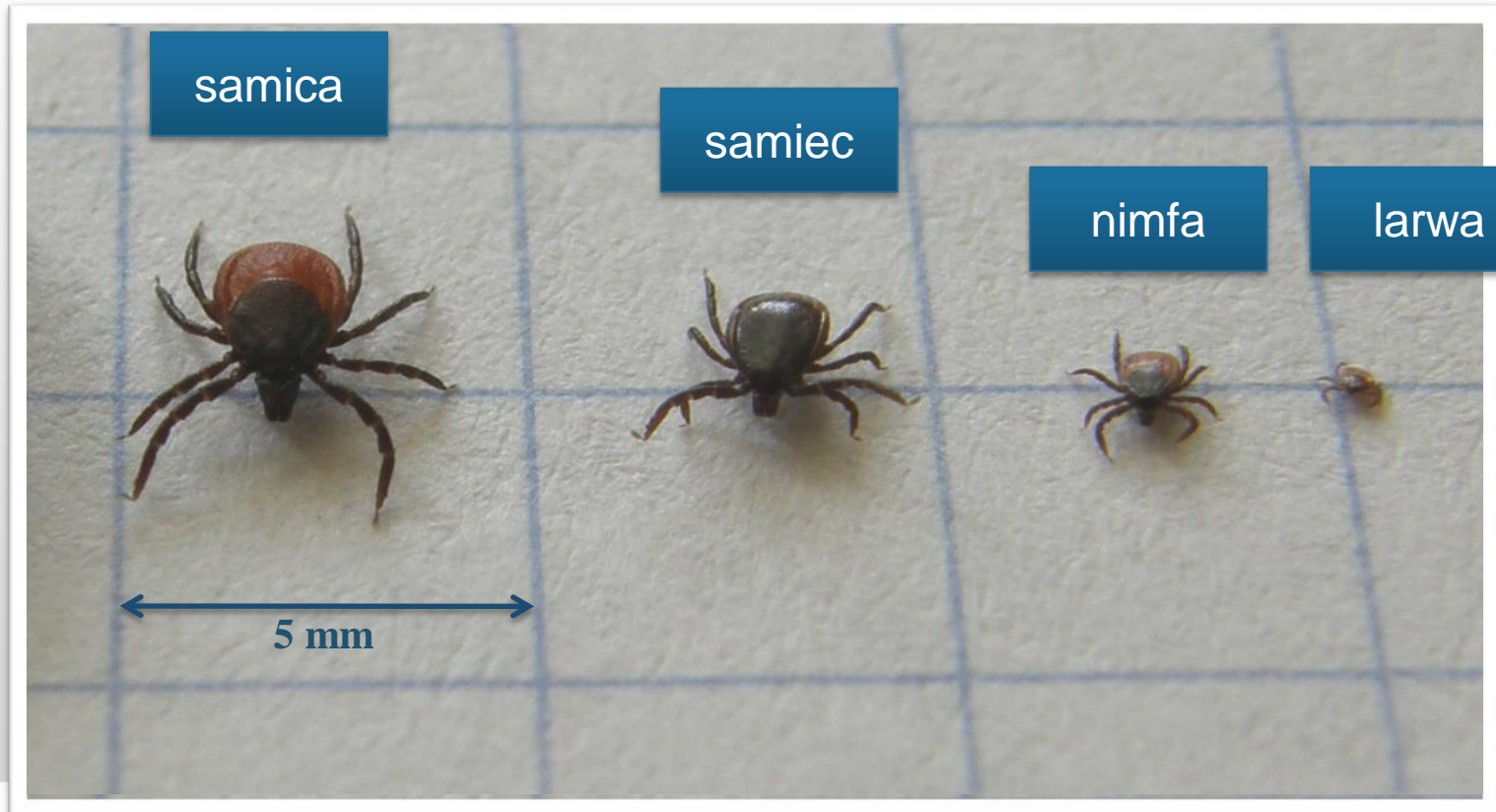

Kleszcze

Kleszcze są obligatoryjnymi ektopasożytami kręgowców lądowych, w tym również i człowieka. Należą one do jednych z najbardziej odpornych organizmów na niekorzystne warunki środowiskowe. Wytrzymują zarówno bardzo wysokie jak i niskie temperatury a ich występowanie stwierdzano w różnych siedliskach ekologicznych na całym świecie. Ich przeżywalności sprzyja fakt, że nie posiadają swojego konsumenta w łańcuchu pokarmowym.

Kleszcze *Ixodes ricinus* należą do jednych z najbardziej szkodliwych pod względem epidemiologicznym stawonogów wśród fauny kleszczy obejmujących około 860 gatunków, w tym 19 gatunków występujących na stałe w Polsce (Siuda 2006).

Stadia rozwojowe kleszcza pospolitego *Ixodes ricinus*

Rhipicephalus sanguineus – kleszcz psi

Dermacentor reticulatus – kleszcz łąkowy

Do żywicieli kleszczy zaliczamy:

Drobne gryzonie leśne
i owadożerne:

- mysz leśna
- nornica ruda
- jeż europejski

Średnich
rozmiarów ssaki:

- lis
- borsuk
- zając

Duże ssaki leśne:

- łoś
- dzik
- sarna
- jeleń
- żubr

Inne zwierzęta:

- jaszczurki
- ptaki

CZŁOWIEK

Kleszcze odgrywają kluczową rolę jako wektor i rezerwuar patogenów

Bakterie:

- Rickettsia slovaca*
- Borrelia burgdorferi*
- Anaplasma phagocytophilum*
- Coxiella burnetti*
- Francisella tularensis*
- Listeria monocytogenes*
- Bartonella* spp.

Pierwotniaki:

- Theileria* spp.
- Babesia* spp.
- Toxoplasma gondii*?

Wirusy:

- wirus kleszczowego zapalenia mózgu (TBE)
- wirus choroby skokowej owiec (LI)
- wirus krymsko-kongijskiej gorączki krwotocznej (CCHF)
- wirusy z grupy Uukuniemi i Kemerowo

Przenoszenie patogenów:

- Ze śliną żerującego kleszcza
- Podczas cofania się treści jelita kleszcza (regurgitacja)
- Wydalanie zakażonego kału przez kleszcze
- Wtarcie w skórę zakażonych wydzielin kleszczy
- Droga pokarmowa (z surowym mlekiem i jego przetworami- wirus kleszczowego zapalenia mózgu)

Występowanie wirusa kleszczowego zapalenia mózgu (KZM) w mleku zwierząt hodowlanych

gatunek	Liczba badanych	Liczba dodatnich	%
Krowy	63	7	11,1
Kozy	29	6	20,7
Owce	27	6	22,2
razem	119	19	16

Źródłem zakażenia KZM może być spożycie surowego mleka i jego przetworów.

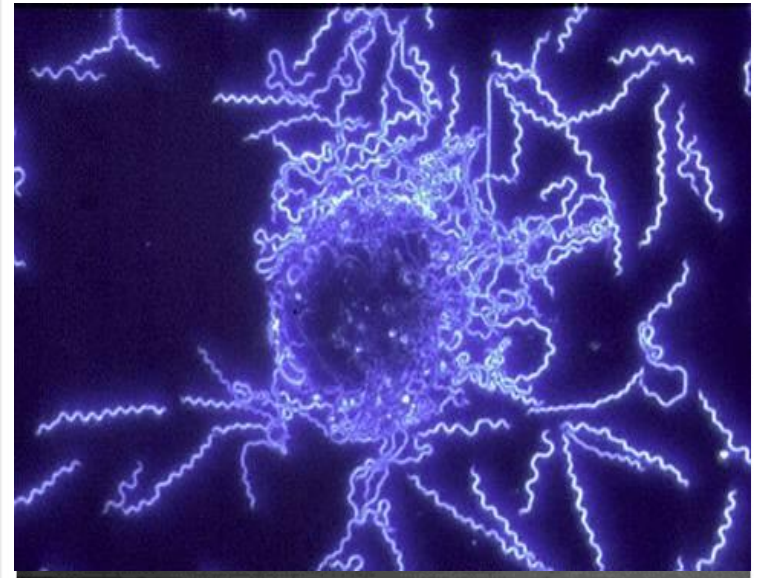
Próbki mleka pełnego, mleka odtłuszczonego i śmietany pochodzące od krów i kóz

Borrelia burgdorferi jest Gram-ujemną bakterią o spiralnym kształcie.

Należy do rzędu *Spirochetetae*, i kompleksu *Borrelia burgdorferi* sensu lato, obejmującego gatunki przenoszone przez kleszcze, odpowiedzialne za chorobę z Lyme (*Lyme borreliosis*, LB), m.in.:

- *Borrelia burgdorferi* sensu stricto
- *Borrelia afzelii*
- *Borrelia garinii*

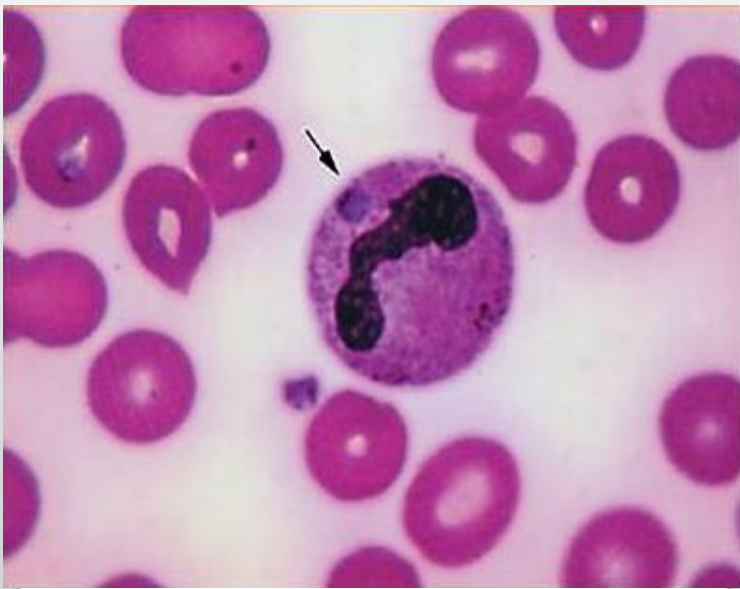

Krętki *Borrelia burgdorferi*,
fot. ASM MicrobeLibrary.org

Krętki *Borrelia burgdorferi*,
fot. CDC, Atlanta, USA

Czynnikiem etiologicznym ludzkiej anaplazmozy granulocytarnej jest Gram-ujemna bakteria *Anaplasma phagocytophilum* zaliczana do riketsji. Wektorem tych bakterii są głównie kleszcze z rodzaju *Ixodes*. Rezerwuar stanowią zwierzęta dzikie (dziki, jeleniowate, drobne gryzonie). *A. phagocytophilum* jest patogenem obligatoryjnie wewnątrzkomórkowym, namnażającym się w granulocytach krwi obwodowej.

Wewnątrz zainfekowanych komórek tworzą się mikrokolonie zwane morulami.

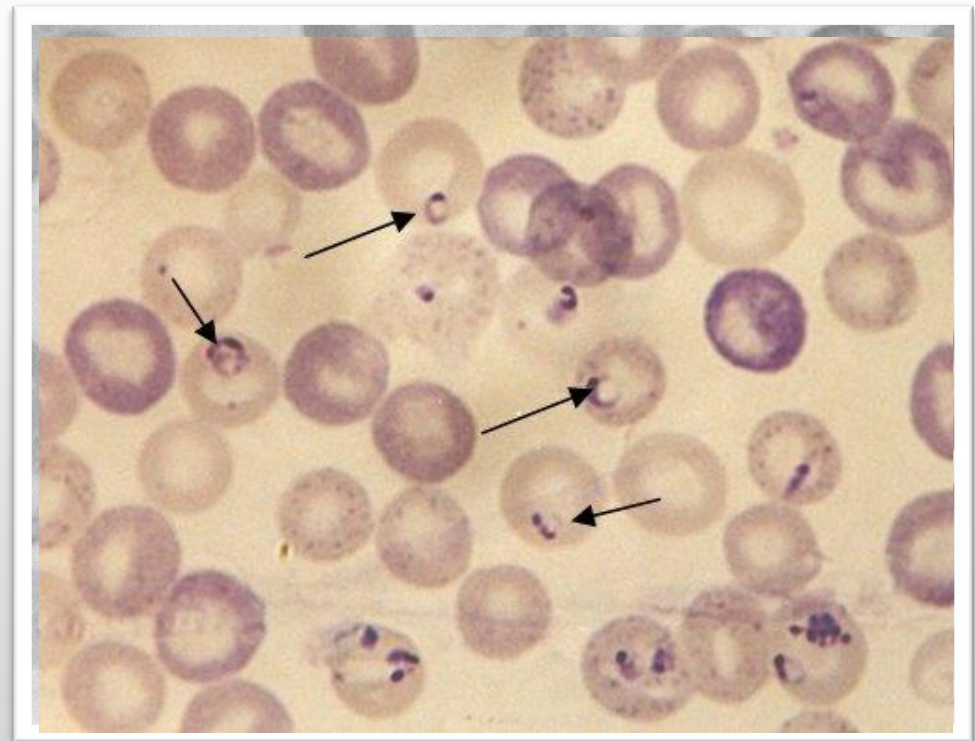
Anaplazmoza jest chorobą trudną w rozpoznaniu z uwagi na mało charakterystyczne objawy przypominające grypę.

Przebieg zakażenia może mieć różny charakter-od postaci bezobjawowych do bardzo ciężkich, niekiedy zakończonych zgonem (śmiertelność wynosi od 2 do 10%). Szacuje się, że w Europie zakażenie kleszczy *A. phagocytophilum* wynosi od kilku do kilkudziesięciu procent.

Do objawów anaplazmozy granulocytarnej zaliczamy m.in.:

- bóle mięśniowe
- złe samopoczucie
- bóle głowy.
- nudności
- wymioty
- kaszel
- dreszcze
- pocenie się
- bóle stawów
- zapalenie spojówek

Pierwotniaki z rodzaju ***Babesia*** są czynnikiem etiologicznym babeszjozy ludzkiej i zwierzęcej. Ludzka babeszjoza zaliczana jest do tzw. chorób typu „emerging” (nowo pojawiających się), a jej czynnikiem etiologicznym są m.in. *Babesia microti*, *divergens* i *venatorum*. Te pasożytnicze wewnątrzkomórkowe pierwotniaki namnażają się w komórkach erytrocytów i przenoszone są przez kleszcze (Ixodidae).

Babesia microti, fot. www.forumakad.pl

Babeszjoza może mieć przebieg łagodny z asymptomatycznymi objawami lub ostry, często kończący się zgonem. W Europie do roku 2010 opisano tylko 3 przypadki kliniczne babeszjozy ludzkiej wywołanej przez *B. microti*. Kolejnych 50 zachorowań odnotowano w przypadku schorzeń wywołanych głównie przez *B. divergens* i w mniejszym stopniu przez *B. venatorum* u osób z obniżoną odpornością. Zatem liczba klinicznych przypadków babeszjozy w Europie stanowi niewielki odsetek zachorowań w porównaniu do Ameryki Północnej (ok. 1000 przypadków rocznie), a powody takiej rozbieżności pozostają niewyjaśnione. Objawy chorobowe babeszjozy przypominają malarię, gdzie infekcja przebiega z wysoką temperaturą, nadmierną potliwością i anemią hemolityczną.

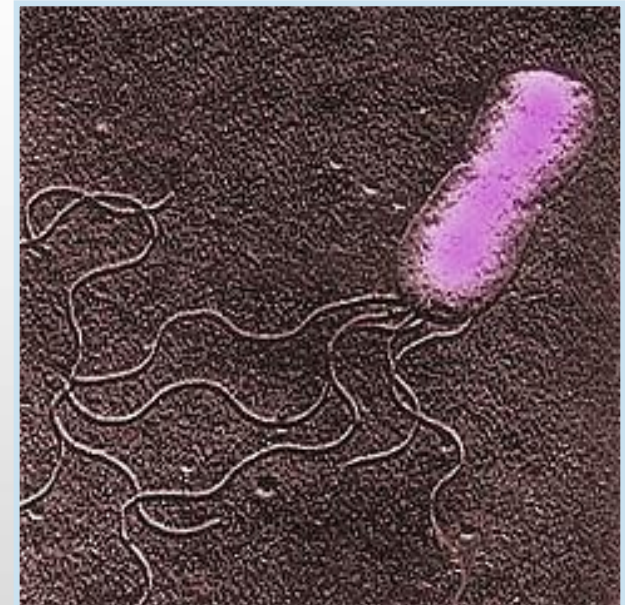
***Bartonella* spp.** są gram - ujemnymi bakteriami należącymi do alfaproteobakterii.

Kształt:

pleomorficzne pałeczki o
szerokości 0,3 - 0,5 μm a długości
1 - 1,7 μm

Bartonella spp. należą do fakultatywnych
wewnątrzkomórkowych pasożytów wykazujących
tropizm do erytrocytów i komórek
śródbłonka gospodarza

Przenoszone przez krwiopijne stawonogi,
w tym prawdopodobnie przez kleszcze

Bartonella bacilliformis, fot. microbiologybytes.com

Najczęstszym miejscem występowania kleszczy są lasy mieszane z przewagą gatunków drzew liściastych (dąb, jawor, klon, grab, buk) oraz lasy liściaste o bujnym podszyciu (leszczyna, porosty dębu) i bogatym runie leśnym (paprocie, jeżyna).

Najrzadziej kleszcze można spotkać w lasach iglastych o rzadkim podszyciu i ubogim runie leśnym (rzadkie trawy, mchy).

Kleszcze z wegetacji zbierane są powszechnie stosowaną metodą flagowania.

Ixodes ricinus,
Fot. Biopix, dk: JC Schou

Okres aktywności kleszczy:

marzec - listopad

Szczyty aktywności:

- wiosenny: kwiecień - maj
- jesienny: sierpień - wrzesień

Skupy dziczyzny jako źródło pozyskiwania kleszczy napitych krwią zwierząt dzikich.

Kleszcze zebrane ze skóry zwierząt dzikich

Kleszcze pozyskane do badań naukowych
zostają rozdzielane ze względu na :

- gatunek
- stadium rozwojowe
- stopień napicia się krwią zwierząt dzikich

Samice kleszczy składające jaja

Napite samice kleszcza potrafią złożyć średnio od 1000 do 6000 jaj.

Ze złożonych jaj, wylęgają się larwy, pierwsze stadium rozwojowe kleszcza, które do przeobrażenia w nimfy, a następnie w postaci dorosłe, potrzebuje krwi żywiciela (zwierzęcia lub człowieka).

W celu dostarczenia kleszcza do badań należy:

umieścić usuniętego kleszcza w plastikowym, czystym pojemniku (np. pojemnik na mocz, probówka plastikowa, probówka typu eppendorf) i szczelnie zamknąć.

Nieprawidłowo usunięty kleszcz z fragmentem skóry.

W ramach realizacji Programu NPZ do badań przesłano łącznie **364** kleszcze, w okresie od maja do listopada 2017 roku, w tym **349** kleszczy z gatunku *Ixodes ricinus* i **15** kleszczy z gatunku *Dermacentor reticulatus*.

Najczęstszym stadium rozwojowym okazały się nimfy (ok. 50%), następnie samice (ok. 44%) i najmniej samce (ok. 6%).

Teren na jakim do szło do pokłucia :

Las -182 przypadki (50%)

Gospodarstwo rolne – 84 przypadki (23%)

Łąka -58 przypadków (16%)

Inne – 40 przypadków (11%)

Miejsca wkłucia kleszcza:

Kończyna dolna - 128 przypadków (35,2 %)

Tułów – 127 przypadków (34,9%)

Głowa – 57 przypadków (15,7%)

Kończyna górna – 52 przypadki (14,2%)

Wśród 364 przebadanych kleszczy 210 osobników było napitych (57,7%), a 154 kleszcze były nie napite (42,3%).

W 167 przypadkach kleszcz był usuwany za pomocą pęsety, w 113 przypadkach przy pomocy innych specjalistycznych urządzeń. W 82 przypadkach kleszcze były usuwane palcami.

Czas żerowania kleszcza w ciele:

do 6 godzin – 128 przypadków
od 6 do 12 godzin – 44 przypadki
do 24 godzin - 78 przypadków
od 1 do 3 dni – 48 przypadków
od 3 do 5 dni – 16 przypadków
powyżej 5 dni – 4 przypadki

W 46 przypadkach uczestnicy nie potrafili dokładnie określić czasu żerowania kleszcza.

Osoby wyjmujące kleszcze:

Lekarz/ pielęgniarka – 151 przypadków (w tym 8 przypadków usunięcia kleszcza palcami)
Członek rodziny – 116 przypadków
Samodzielnie – 91 przypadków

**Zmiany skórne w miejscu pokłucia zostały stwierdzone
w 209 przypadkach (57,4%), w tym :**

zaczerwienienie- 196

rumień- 4

obrzęk- 3.

Wśród 364 przebadanych kleszczy obecność fragmentów DNA krętków *Borrelia burgdorferi* stwierdzono u 33 osobników (9,1%).

W przypadku 4 osób, u których wystąpił rumień, stwierdzono wyniki dodatnie w kleszczach usuniętych ze skóry w trakcie żerowania.

Dziękuję za uwagę

